

1. ΤΟ 1821 ΠΟΛΕΜΟΥΣΑΜΕ ΜΕ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΛΙΓΟΤΕΡΟ...

Μέσο: . . . . . ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .24/03/2024 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .24/03/2024

Σελίδα: 1

ΘΑΝΟΣ ΒΕΡΕΜΗΣ

ΣΤΟΝ ΔΑΝΙΚΑ

**— Το 1821 πολεμούσαμε
με μουσουλμάνους Αρβανίτες
και λιγότερο με Τούρκους —**

Μύθοι και μεγάλες αλήθειες για την Επανάσταση από τον διακεκριμένο ιστορικό

> 36 39

Θάνος Βερέμης

— Πολεμούσαμε με μουσουλμάνους Αρβανίτες και λιγότερο με Τούρκους —

ΣΤΟ ΦΩΤΟ: WILIAM FAIRHILL

Ο διακεκριμένος ιστορικός μιλάει για τους μύθους και τις μεγάλες αλήθειες της μαλιγγενεσίας και την εθνική συνείδηση των εξεγερμένων: «Παιρίδα θεωρούσαν τα χωριά τους, την έννοια της Ελλάδας την έφεραν ο Ρήγας και ο Κοραΐς».

Δεν βλέπει «καμία σχέση της Ελληνικής με τη Γαλλική Επανάσταση» και αποδέχεται μόνο «το Κρυφό Σχολειό του Κοσμά του Αιτωλού»

Στον **Δημήτρη Δανίκα**
mdanika@protithema.net

Η Ιστορία μας. Οι μύθοι μας. Ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας μας. Η Επανάστασή μας. Ο Κολοκοτρώνης μας. Ο Καραϊσκάκης μας. Η ανεξαρτησία μας. Αλλά και η δικόνοιά μας. Οι εφκρύλιοι. Οι φαγομάρες μας. Τα (τάχα) κρυφά σχολεία μας. Όλοι οι λαοί πορεύονται με τους μύθους και τους ήρωές τους. Όλοι οι λαοί, περήφανοι για την Ιστορία τους. Αλλά και όλοι προσπαθούν να απαλλαγούν από τις κακοδομημένες τους. Εμείς, «*Να διδαχτούμε από την Ιστορία μας και να απαλλαγούμε από τις "αμαρτίες" μας*», είπε στο τέλος μιας συναρπαστικής κουβέντας μας, στο σπίτι του στην Κηφισιά, ο ιστορικός **Θάνος Βερέμης**, ένας από τους ακάματους σκαπανείς του χρονικού του Αγώνα για την ανεξαρτησία μας.

Σκηνή 1η Το Λεξικό του Μπότσαρη

- **Είχαν προηγηθεί κι άλλες επαναστάσεις και εξεγέρσεις. Πόσες;** «Πολλές. Η τελευταία πριν από την Ελληνική Επανάσταση ήταν τα Ορλωφικά. Οι Ρώσοι υποσχέθηκαν βοήθεια μεγάλη στους Έλληνες και έσοκόθηκε όλη η Πελοπόννησος και μέρος της Ροιμείας. Και το αποτέλεσμα ήταν ότι δεν ήρθε κανένας Ρώσος και μας κατασφάξαν οι Αρβανίτες μουσουλμάνοι. Και κατόπιν, επειδή το είχαν παρακάνει, ήρθαν και οι Τούρκοι για να σφάξουν τους Αρβανίτες μουσουλμάνους. Αυτή είναι η ιστορία των Ορλωφικών».

- **Από την ύλη της Κωνσταντινουπόλεως πόσες εξεγέρσεις μεσολάβησαν;** «Πάνω από εκατό, περίπου εκατόν τριάντα».

- **Κι αυτές υποκινούμενες από τους Βενετούς κυρίως.** «Όταν ήταν οι Βενετοί, από τους Βενετούς. Όταν ήταν οι χριστιανοί Αρβανίτες, από τους χριστιανούς Αρβανίτες - γιατί έχουμε δυο λογιά Αρβανίτες, τους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους. Οι χριστιανοί ήταν οι ημετέροι, ήταν οι Σουλιώτες, οι Υδραίοι, οι Σπετσιώτες, αυτοί ήταν όλοι χριστιανοί Αρβανίτες, οι οποίοι ήταν και το καίχημα του ελληνικού στρατού».

- **Ξέρανε ελληνικά;** «Βέβαια Ξέρανε. Ο Μάρκος Μπότσαρης έγραψε ένα λεξικό της ελληνοαλβανικής. Και επειδή δεν υπήρχαν αρβανίτικα γραπτά, τα αρβανίτικα που μεταφράζει αυτός από τα ελληνικά είναι με ελληνικούς χαρακτήρες. Έγραψε, για παράδειγμα, "bras", που σημαίνει "πυρ" στα αρβανίτικα».

- **Τις επαναστάσεις αυτές τις υποκινούσαν οι Έβενες δυνάμεις;** «Κάποιες, όχι όλες. Μια από τις επαναστάσεις ήταν του μητροπολίτη Διονυσίου του Φιλόσοφου - Σκυλλόσοφου τον έλεγαν οι εχθροί του - στη Λάρισα, αυτή δεν την υποκίνησαν. Ήταν επανάσταση θρησκευτική μάλλον παρά εθνική. Δι' αλάδι είπε ότι οι χριστιανοί έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση είναι ελεύθεροι».

- **Η Επανάσταση δεν προέκυψε από το πουθενά. Πράγμα που δείχνει ότι την έκανε ο ελληνικός λαός τότε, όποιος ήταν αυτός, οι Αρβανίτες, οι χριστιανοί, όλο**

«Όταν αισθάνθηκαν ασφαλέστεροι οι επαναστατημένοι, ότι δεν απειλούνται από κανέναν, άρχισαν ο ένας να πολεμάει τον άλλον. Η Ρούμελη κατέλαβε τον Μοριά και ούτω καθεξής. Και μεταξύ τους οι Ρουμελιώτες, μεταξύ τους οι Μοραίτες»

αυτό το μείγμα... «Να σας διακόψω για να πω κάτι πολύ ενδιαφέρον εδώ; Οι Γουγκοσλάβοι, δηλαδή οι Κροάτες, οι Σερβόνοι, οι Σέρβοι και οι Μαυροβούνιοι, είναι μία ράτσα. Όλοι έρχονται ο τον Νότιο από την Κεντρική Ευρώπη και λέγονται Νοτιοσλάβοι. Ε, αυτοί ποτέ δεν ταίριαζαν. Σκοτώνονταν πάντοτε μεταξύ τους. Μέχρι το 1990 που διάλυθηκε η Γιουγκοσλαβία. Ουδέποτε ταίριαζαν - και ήταν ένας λαός, ένα έθνος. Εμείς ήμασταν Αρβανίτες, Βλάχοι, Σλάβοι και ως πούμε και Έλληνες».

- Το «ας πούμε» γιατί το λέτε; «Γιατί τρέχα γύρευε τώρα τι έγινε από την αρχαιότητα μέχρι τότε».

- Δηλαδή μεταξύ 1453 και 1821 τι ήταν αυτό που λέμε σήμερα Ελλάδα; «Χριστιανοί ορθόδοξοι. Από μετράει. Χριστιανοί ορθόδοξοι έφεραν τη γλώσσα. Τα Ευαγγέλια ήταν γραμμένα στα ελληνικά και έμαθαν τη γλώσσα όλοι ως ορθόδοξοι χριστιανοί, δηλαδή οι Αρβανίτες, οι Βλάχοι. Οι Βλάχοι ήταν οι πατέρες της ελληνικής μόρφωσης - ο Ρήγας Φεραίος, για παράδειγμα».

- Όταν λέμε Βλάχοι, τι εννοούμε ακριβώς; «Οι Βλάχοι διέτρεχαν όλη την Πίνδο, στην Ηπειρο ήταν πολλοί».

- Και στη Μολδοβλαχία; «Εκείνοι ήταν Ρουμάνοι Βλάχοι, λατινόφωνοι. Οι δικοί μας Βλάχοι ήταν ελληνόφωνοι».

- Πώς εσπεύετε το γεγονός ότι πολλοί από τους αρματολούς ήταν στην υπηρεσία του Αλή Πασά; «Οι αρματολοί ήταν πάρα πολλοί και σε πολλών την υπηρεσία. Και μόνο του Αλή Πασά, όλων των πασάδων».

- Και ξαφνικά αυτοί οι υποταγμένοι παίρνουν τα όπλα και τα στρέφουν εναντίον των αφεντικών τους. Αυτό πώς το εσπεύετε; «Ο Αλή Πασάς που είπατε σκότωσε κεφάλι εναντίον της Πύλης. Τον ακολούθησαν όλοι οι Έλληνες αρματολοί που ήταν υπό αυτόν. Από το σχολείο του Αλή Πασά πέρασαν πάρα πολλοί γνωστοί σε εμάς - ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, για παράδειγμα. Οι Σουλιώτες ήταν μέσα κι έδω, μια πολεμούσαν εναντίον του, μία νηέρ αυτού. Ο Μπότσαρης, οι Τζαβελαιοί, όλοι αυτοί οι γνωστοί αρματολοί, ήταν κι εδώ κι εκεί. Δεν υπάρχει μία εξουσία, αυτό είναι το ενδιαφέρον. Η Ελληνική Επανάσταση γίνεται από την πολιδιάσπαση των εξουσιών των Οθωμανών. Γιατί οι Οθωμανοί δεν είχαν σύστημα διόμοσας διοίκησης. Την άφηναν στους μουσουλμάνους τοπικούς παράγοντες. Οι πλησιέστεροι ήταν οι μουσουλμάνοι Αρβανίτες - αυτοί ήταν οι πραγματικοί αντιπάλοι της Ελληνικής Επανάστασης. Νομίζετε ότι πολεμούσαμε συχνά με Τούρκους; Όχι, με Αρβανίτες πολεμάγαμε συνήθως. Ο Ομέρ Βρυώνης ήταν Αρβανίτης μουσουλμάνος και πολεπούσε με τους Σουλιώτες που ήταν Αρβανίτες χριστιανοί».

- Αρα είναι μύθος ότι πολεμούσαμε κυρίως εναντίον των Τούρκων. «Πολεμούσαμε εναντίον των αλλόπιστων. Που ήταν κυρίως Αρβανίτες μουσουλμάνοι. Στην Πελοπόννησο ήταν οι Αιγύπτιοι μουσουλμάνοι, ο Ιμπραήμ. Που τον κάλεσε ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β' γιατί δεν είχε στρατό να στείλει στην Πελοπόννησο. Είχε όμως τον Μοχαμέτ Αλή, τον πατέρα του Ιμπραήμ, που ήταν στην Αίγυπτο

δικός του άνθρωπος και του λέει "γρήβα πάρε την Πελοπόννησο δικιά σου". Και ήρθε και την πήρε. Αν δεν γινόταν η Ναυμαχία στο Ναυαρίνο, η Πελοπόννησος θα είχε εξαφανιστεί».

Σκηνή 2η
Οι Αγγλοι βοήθησαν την Επανάσταση

- Είναι μύθος να πιστεύει κανείς ότι οι Ρώσοι βοήθησαν; «Οι Ρώσοι τελικά βοήθησαν έμμεσα, πολεμώντας -καμιά φορά, όχι πάντοτε- την Οθωμανική Αυτοκρατορία».

- Αλλά την Ελλάδα; Έχουμε την εντύπωση ότι βοήθησαν οι Ρώσοι, το Ξανθό Γένος; «Καλά, αυτοί είναι οι μύθοι με τους οποίους μεγάλωσαν αυτές οι γενεές».

- Αυτό έχω καταλάβει κι εγώ. Ποια από τις Έξενες δυνάμεις βοήθησε την Ελλάδα; Και

Σχολείο στην Ηπειρο γιατί τότε κάναμε έναν διαγισμό στους χριστιανούς κι αυτός είπε: "Θα σας μάθω ελληνικά, που είναι η γλώσσα της Εκκλησίας».

Σκηνή 3η
Φαγωμάρα έχουν όλοι οι λαοί

- Και ο ρόλος της Εκκλησίας; Εμείς έχουμε μια βεβαιότητα ότι ήταν εναντίον. «Ήταν εναντίον της εξέγερσης και της επανάστασης, αλλά δεν ήταν εναντίον της διαπαιδαγώγησης. Άλλο το ένα, άλλο το άλλο. Ήταν εναντίον της Επανάστασης ο Γρηγόριος Ε'».

- Αλλά ο κλήρος ήταν υπέρ; «Ο μικρός κλήρος, ο λαϊκός».

- Πολέμησαν αυτοί. «Βέβαια. Ο Παπαφλέσσας, ο Αθανάσιος Διάκος, ο οποίος ήταν αποσηματισμένος γιατί κόλλαγε πολύ στις κοπέ-

τες Μοριά - και ούτω καθεξής. Και μειαξύ τους οι Ρουμελιώτες, μεταξύ τους οι Μοραίτες».

- Αυτή είναι μια κατάρα της ελληνικής φυλής. «Δεν είναι της ελληνικής φυλής, έφερε. Είναι καίρα των κοινωνιών που προτιγόνονται, που δημιουργούνται. Η μεγάλη εξουσία βρισκεται στην οικογένεια. Οι αρματολοί ήταν ολόκληρες οικογένειες, μεγάλες, δεν ήταν μεμονωμένοι άνθρωποι. Ρώτσα έταν νέο ο το ακρατήριο των φοιτητών που δεν καταλάβαινε τι εννοούσα: "Αν είχατε να επιλέξετε ανάμεσα στην πίστη σας στο κράτος και στην οικογένεια, ποια θα προτιμήσετε;". Και μου είπε την οικογένεια. Σήμερα αυτό. Λογαριάστε τώρα το 1821».

Σκηνή 4η
Πατριδα ήταν η οικογένεια και το χωριό

- Δεν υπήρχε η έννοια της πατρίδας όπως την έχουμε σήμερα; «Η έννοια της πατρίδας ήταν πάρα πολύ περιορισμένη. Πατριδα θεωρούσε ο καθένας το χωριό του. Και μετά, άντε την ευρύτερη περιοχή. Όταν οι Ρουμελιώτες κατέβηκαν στην Πελοπόννησο έφερε τι τους εξέπληξε; Οι οι Πελοποννήσιοι μιλούσαν ελληνικά. Νόμιζαν ότι θα μιλούσαν άλλη γλώσσα, ήταν ξένοι γι' αυτούς. Άλλο πράγμα. Δεν ήξεραν ούτε ότι ήταν κι αυτοί χριστιανοί ορθόδοξοι».

- Επομένως ήταν η οικογένεια, το χωριό. «Οικογένεια, χωριό, περιφέρεια ευρύτερη. Ελλάδα τρέχα γύρευε. Αργότερα αυτό. Την Ελλάδα τι φέραν απένω. Την έφερε ο Κορναίς, την έφερε ο Ρήγας Φεραίος, την έφεραν οι διανοούμενοι και η Φιλική Εταιρεία. Οι μέσα δεν είχαν ιδέα».

- Αρα απέξω ήρθαν τα μεγάλα ρεύματα, τα πατριωτικά. «Μέσα υπήρχε κατακερματισμός και απομόνωση».

- Τότε γιατί πήραν τα όπλα αφού υπήρχε αυτός ο κατακερματισμός και όλοι ενδιαιφέρονταν για τις οικογένειές τους; Ο Καραϊσκάκης ως πούμε, δεν είχε τοπλική; «Αρματολικά, στα Αγγαρά. Αυτά ήταν δικά του».

- Γιατί να πάρουν τα όπλα; Άφου είχαν βουλευτεί; «Ο Καραϊσκάκης ειδικά, ο οποίος ήταν από τους ευφρόντεστερους νεοέλληνες...».

- Αλήθεια, πήξε να διαβάζει, να γράφει; «Όχι, ήταν αγράμματος. Αλλά είχε καταλάβει ότι άλλαζε ο κόσμος. Οτι άλλαζε από τα αρματολικά οιο κράτος. Οτι είχε αρχίσει να γίνεται ζωντανό το ενδεχόμενο ενός ελληνικού κράτους».

- Αυτό πότε το συνειδητοποιεί; «Η καρτέρα του ως εθνικού ήρωα είναι πολύ μικρή χρονικά. Εξ-εφιά μίνες είναι όλη η ζωή του Καραϊσκάκη στον Αγώνα. Πριν ήτανε αρματολός και κλέφτης. Όταν το κατάλαβε, είπε στους δικούς του: "Παιδιά, πάμε για κάτι μεγάλο τώρα, τ' αρματολικά τελειώνουνε"».

Σκηνή 5η
Κολοκοτρώνης και Μπουμπουλίνα

- Ο Κολοκοτρώνης δεν είχε συνείδηση

«Μεταξύ 1453 και 1821 αυτό που λέμε Ελλάδα ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι. Εφεραν τη γλώσσα. Τα Ευαγγέλια ήταν γραμμένα στα ελληνικά και έμαθαν τη γλώσσα όλοι ως ορθόδοξοι χριστιανοί, δηλαδή οι Αρβανίτες, οι Βλάχοι. Οι Βλάχοι ήταν οι πατέρες της Ελληνικής μόρφωσης - ο Ρήγας Φεραίος, π.χ.»

για λόγους αλληλεγγύης βέβαια, για τα συμφέροντά της. «Η Αγγλία, και μάλιστα η Αγγλία του Γεωργίου Κάνιγγκ. Εξ ου και η πλατεία Κάνιγγος. Με το άγαλμα του Κάνιγγκ, όπου οι Γερμανοί σκότωσαν έναν διορχηγό του. Ήταν αδιωκατικός του αγγλικού στρατού, τον πήσανε και τον εκτέλεσαν».

- Πρώτος μύθος ότι πολεμούσαμε τους Τούρκους, δεύτερος ότι μας βοήθησαν οι Ρώσοι. Ο τρίτος μύθος; «Υπάρχουν πολλοί μικρότεροι μύθοι, όπως το Κρυφό Σχολείο. Αυτό είναι παραμύθι, δεν υπήρξε. Πρώτον, γιατί δεν ενδιαφέρονταν οι Οθωμανοί καθόλου για το αν οι Έλληνες διάβζκαν ή ήταν αγράφοι. Δεν επέτρεπαν έτσι κι αλλιώς την τοπική γλώσσα στους απίτσιους. Άρα, τι θα μιλούσαν; Τη δική τους γλώσσα. Δεν υπήρξε Κρυφό Σχολείο ποτέ. Ίσως ένα μικρό διάστημα, αλλά για θρησκευτικούς λόγους πλέον, και όχι πολιτικούς, όπως ήταν το Κοσμά ο Αιτωλό. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός είχε ένα Κρυφό

λες από το ποίμνιο - και ήταν ομορφόπαιδο και τα καίφερε. Και τον αποσηματίσαν, αλλά ήταν παπάς κι αυτός κάποτε».

- Ο ρόλος του Κολοκοτρώνη; «Ο ρόλος του Κολοκοτρώνη ήταν πάρα πολύ μεγάλος στην αφετηρία του Αγώνα».

- Με την άλωση της Τρίπολης. «Με την άλωση της Τρίπολης και κυρίως στα Δερβενάκια. Ο στρατός του Δράμηνη είχε Τούρκους. Αυτός είχε πολύ μεγάλο στρατό και κατέβηκε στην Πελοπόννησο. Μπορούσε να την καταλάβει χωρίς μεγάλη δυσκολία. Και όλη αυτή η στρατηγική του Κολοκοτρώνη με τα στενά ήταν ένα πολύ σπουδαίο έργο, φοβερό επίτευγμα».

- Τα πρώτα ένα-δύο χρόνια η Επανάσταση πολεμούσε καλά; «Ναι, μετά άρχισαν οι εμφύλιοι. Όταν αισθάνθηκαν ασφαλέστεροι οι επαναστατημένοι, ότι δεν απειλούνται από κανέναν, άρχισαν ο ένας να πολεμάει τον άλλον. Και περιοχές ολόκληρες. Η Ρούμελη κατέλαβε

Ελληνική Επανάσταση 1821

«Η κήρυξη της Επανάστασης» έγινε στις 23 Μαρτίου στην Καλαμάτα. Η 25η Μαρτίου έγινε στην ψευδεπιγραφή Αγία Λαύρα. Ούτε ο Παλαιών Πατρών Γερμανός πήγε ποτέ, ούτε κανένας άλλος από τους μεγάλους. Ήταν οι Πετρεζαίοι, μια οικογένεια Καλαβρυτινών»

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 37

πατριωτική; «Ο Κολοκοτρώνης είχε την αιχμή να βρίσκεται σε περιοχή αδύναμη για στρατιωτικό, που ήταν η Πελοπόννησος. Η Πελοπόννησος δεν είχε αρματολικά καν. Η κλεφτοσύνη είχε καταστραφεί. Το 1805 έγινε επιδρομή στην Πελοπόννησο και τους διαλύσανε».

- Από ποιους έγινε επιδρομή; «Από Τούρκους και Έλληνες».

- Και Έλληνες; «Βέβαια, η Εκκλησία δεν πήλε τους κλέφτες. Εξέλεσαν τους πλούσιους, τους προσκοιούς - και τους Τούρκους αν τους πετύχαναν. Κάποια στιγμή συμφώνησαν όλοι οι έχοντες και κατέχοντες να διαλύσουν την κλεφτοσύνη. Και γλίτωσαν λίγο από την οικογένεια Κολοκοτρώνη, ο ίδιος πήγε απέναντι, ο σπιν και σπινά που περιγράφει το σεξουαλικό σενάριο που τον Μπουμπουλίνα».

- Γι' αυτό φορούσε κι αυτό το κράνος το αγγλικό. «Και ξέρετε με ποια τα είχε; Και υπάρχει και σκηνή που περιγράφει το σεξουαλικό σενάριο που τον Μπουμπουλίνα».

- Παντρεμένη δεν ήταν αυτή; «Οχι, είχε χηρέψει δύο φορές. Πολύ πλούσια, παρέλαβε τα πλοία των πρώην συζύγων της. Η κόρη της Μπουμπουλίνας παντρεύτηκε τον γιο του Κολοκοτρώνη, τον Πάνο, που σκοτώθηκε στον τριτάτο».

- Αρα ο Κολοκοτρώνης είχε σχέση με την Μπουμπουλίνα. «Οχι, ήταν η συμπεθέρα. Αλλά η σχέση τους είναι γνωστή. Ο ίδιος ήταν παντρεμένος».

- Γυρίζουμε στους κλέφτες που τους εξοντώνουν το 1805. «Ναι, και μαζί με τους κλέφτες φεύγουν και οι αρματολοί. Σε όλη την Πελοπόννησο οι μόνοι ένοχοι που έμειναν σε ενεργή υπηρεσία ήταν οι Μανιάτες. Οι οποίοι ήταν πειρατές μάλλον».

- Αρα είναι μύθος όταν μιλάμε για κλέφτες και αρματολούς στην Πελοπόννησο. «Στην Πελοπόννησο, ναι, από το 1805. Στη Ρούμελη και στη Στερεά υπάρχουν».

- Κι όμως, από την Πελοπόννη-

σο ξεκινάει η Επανάσταση, δεν ξεκινάει από τη Ρούμελη. «Στην Καλαμάτα, ναι».

Σκηνή 6η

Στις 23 Μαρτίου η κήρυξη

- Είναι αλήθεια ότι η κήρυξη έγινε την 25η Μαρτίου; «Οχι, έγινε στις 23 Μαρτίου στην Καλαμάτα. Η 25η Μαρτίου έγινε στην ψευδεπιγραφή Αγία Λαύρα. Ούτε ο Παλαιών Πατρών Γερμανός πήγε ποτέ, ούτε κανένας άλλος από τους μεγάλους. Ήταν οι Πετρεζαίοι, μια οικογένεια Καλαβρυτινών».

- Αλλά εμείς υιοθετήσαμε την 25η Μαρτίου. «Γιατί το είπε ο Τοκβίλ, ο μέγας ιστορικός, και επειδή το είπε ο Τοκβίλ κόλλησε. Τρίτες».

- Αρα δεν έγινε στη Μονή της Αγίας Λαύρας. «Έγινε σε τέσσερα, πέντε μέριμ».

- Ταυτόχρονα; Πού; «Στην Καλαμάτα πρώτα, στις 23. Στις 24 νοτιώτα στο Αίγιο. Στην Πάτρα - εκεί σκόισε ο Παλαιών Πατρών Γερμανός τη σημαία. Και στα Καλάβρυτα και στη Ρούμελη».

- Πού στη Ρούμελη; «Στην πατριδα του Αθανάσιου Διάκου, την Αμφισσο».

- Γιατί έχουμε τη διάχυτη βεβαιότητα ότι η Πελοπόννησος το ξεκίνησε και μετά πήγε η Ρούμελη; «Οι μεγάλοι επώνυμοι της εποχής, αυτοί που έγιναν γνωστότεροι αργότερα, δηλαδή ο Κολοκοτρώνης, ο Παπαφλέσσας και οι Μαυρομυχαλάκι, ήταν στην Καλαμάτα. Ε, η Καλαμάτα πήρε τα προτεία έκτοτε».

- Και αυτοί πώς κίνησαν την Επανάσταση

αφού δεν είχαν τη συνείδηση της πατριδας; «Αυτοί τον είχαν, ο λαός δεν την είχε. Αυτοί την είχαν, αλλά αυτοί ήταν οι ηγέτες. Ήταν όλοι μνημένοι στη Φιλική Εταιρεία. Ο Παπαφλέσσας ήταν ο καπετάνιος "γκοιροί" της Φιλικής Εταιρείας και αυτός που διέδωσε το μήνυμα "Έλευθερία ή Θάνατος"».

Σκηνή 7η

Μασόνοι οι Φιλικοί στη Ρωσία

- Πώς προέκυψε η Φιλική Εταιρεία; Αναγνωστόπουλος, Σκουφάς, Τσακάλωφ, Ξάνθος; «Αυτοί ήταν οι μεγάλοι, αλλά υπήρχαν και πάμπολλοι άλλοι. Αυτοί ήταν έμποροι, στην Οδησό κυρίως. Είχαν πάει εκεί. Ο Ξάνθος ήταν από την Πάμο. Ο Τσακάλωφ νομίζω ήταν Κωνσταντινουπόλιτης. Ίσως ο Αναγνωστόπουλος να ήταν από εκεί. Αλλά όλοι βρέθηκαν κάποια στιγμή στην Οδησό. Η Οδησόσος ήταν ένα μεγάλο εμπορικό πέλασμα. Και το ελληνικό στοιχείο ήταν πολύ ισχυρό».

- Και πώς δημιούργησαν τη Φιλική Εταιρεία; «Κάποιοι απ' αυτούς, δεν ξέρω αν ήταν όλοι, ήταν μασόνοι. Ο μασονισμός εκείνη την εποχή ήταν μια διεθνής οργάνωση».

- Προσδευτική, θα έλεγα. «Προσδευτικότατη. Και το ενδιαφέρον είναι ότι για να απεικονθούν στον μέσο Έλληνα, ο τους φρονιμάδες της υπαίθρου που ούμπε, έβλεπαν όλους αυτούς τους σταυρούς στα σύμβολα της Φιλικής, που δεν τους είχαν οι μασόνοι. Οι μασόνοι δεν έβγαζαν σταυρούς, δεν έβγαζαν εκκλησίες μέσα. Οι δικοί μας, από εσπινάδα, βάλανε και κάτι σταυρούς για να τους βλέπουν οι άλλοι και να λένε "α, είναι χριστιανικοί ορθόδοξοι". Αυτό ήταν εφεύρεση των ημετέρων μασόνων».

- Οι Φιλικοί υποκινήθηκαν από τη Ρωσία; «Μπα, καθόλου! Στη Ρωσία καλός μασόνος είναι ο νεκρός μασόνος. Οι Ρώσοι ήταν οι πιο συντηρητικοί από όλους, αναμφίβολα. Από εκεί ξεκινάει βέβαια η Επανάσταση αργότερα, αλλά την εποχή των ιωάννη, ο Θεός να βάλει το χέρι του! Δεν κοινωνούν φίλλο».

- Λέω μήπως τους υποκίνησαν για να φθείρουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία. «Οχι, όχι. Υπήρχε μια ριζοσπαστική κίνηση στη Ρωσία, οι λεγόμενοι Δεκεμβριστές, τους οποίους εξόντωσαν».

- Αυτοί λοιπόν οι τέσσερις της Φιλικής Εταιρείας και τα παρακλάδια τους, τι είχαν ως προανατολισμό; «Την κατάσταση του Έθνους τράνανου, δηλαδή των μουσουλμάνων πάσις μορής, και την ελευθερία. Δεν μιλούσαν για κρίσις. Είχαν την εσπινάδα να μη φέρουν έτοιμο σάχημα διοικήσις, κρατικό και άλλο. Μόνο ελευθερία ή θάνατος».

- Ενα άλλο που έχω παρατηρήσει διαβάζοντας είναι ότι απέξω ερχόντουσαν τα καλύτερα και όχι από μέσα. Δηλαδή οι Αγγλοι, ο Κοραΐς, ο Ρήγας Φεραίος, ο Καποδίστριας... «Κοιτάξτε, το μέσο κάνει τον Αγώνα. Οι μέσα βάζουν το αίμα. Τα λεφτά και

τις ιδέες τα βάζει το έξω. Ο Κοραΐς έβαλε τη φιλοσοφία των αρχαίων, τα βιβλία που έγραφε. Δεν ήταν υπέρ της Εκκλησίας, ήταν οι διαφροσιμένοι ριζοσπάστες».

- Αριστοτελεί κατά μια έννοια. «Ας πούμε, ναι. Με κάποια αυθαίρεση. Εγώ χρησιμοποιώ τον όρο "ριζοσπάστες"».

Σκηνή 8η

Ο Καποδίστριας έφτιαξε τα καντόνια

- Τι ρόλο έπαιξε η Ιταλία; Γιατί βρέθηκαν πάρα πολλοί εκεί. «Η Ιταλία ήταν μια επαναστατημένη χώρα, ήταν υπό τους Αυστριακούς. Ας πούμε ο Σαντιάγο που ήρθε και πέθανε εδώ, στην Πύλο, ήταν ηγέτης του ριζοσπαστικού κινήματος των Ιταλών. Αριστοκράτης, μια μεκλή προσωπικότητα με πολλά στοιχεία».

- Στην Ιταλία δεν ήταν που γαλουχήθηκε, κατά μια έννοια, ο Μαυροκορδός; «Η Ιταλία ήταν το πιο κοντινό σχολείο. Και ο Μαυροκορδός, πράγματι, αλλά και ο Καποδίστριας σπούδασε σε ιταλικό σχολείο. Σπούδασε στην Μπολόνια, Ιατρική. Και έφερε τη γνώση του στην Κέρκυρα - και μετά στη Ρωσία. Γιατί έφυγε με τους Ρώσους κατευθείαν, πήγε εκεί, έγινε υπουργός Εσωτερικών. Έπαιξε μεγάλο ρόλο στη δημιουργία του ελβετικού κράτους, στα καντόνια. Γιατί φοβόνταν οι Ρώσοι μήπως καταλάβει η Γαλλική Επανάσταση τους Ελβετούς και έστειλαν τον Καποδίστρια που τους έκανε κομήματα».

- Η Γαλλική Επανάσταση έπαιξε ρόλο στην Ελλάδα; «Τεράστιο, πολύ μεγάλο».

- Αν και η Ελληνική Επανάσταση δεν έχει σχέση με την αστική επανάσταση στη Γαλλία. «Καμία. Η Ελληνική Επανάσταση δεν έχει σχέση με τη Γαλλική Επανάσταση, αλλά η ντεληγκέντσια των Ελλήνων είχε επηρεαστεί και ήταν υπέρ η κατά. Ας πούμε, ο Κοραΐς ήταν απολύτως υπέρ, ήταν παιδί της Γαλλικής Επανάστασις, την έζησε. Ο Καποδίστριας ήταν κατά της Γαλλικής Επανάστασις, ήταν συντηρητικός, δεν ήθελε λαϊκές εξεγέρσεις».

- Ήταν υπέρ της αυτοκρατορίας δηλαδή, του θρόνου; «Οχι ακριβώς, ήταν υπέρ μιας ανστηρής δημοκρατίας. Και πραγματικά αυτό χρειαζόταν τότε η Ελλάδα. Γενικός θεωρούσε ότι οι επαναστάσεις οδηγούν σε ολιγαρχία».

- Υπήρχαν περιοχές στην Ελλάδα τότε που δεν είχαν υποταχθεί στους Οθωμανούς; «Η Μάνη δεν καυκλήθηκε ποτέ. Τότε η Μάνη ήταν κάτι περίεργο. Πρώτον, δεν την ήθελε κανείς διότι η παραγωγή της είναι αστεία. Είναι όλο βουνά, δεν είχε πλοία. Ελάχιστη καλλιέργησιμη γη. Και οι Μανιάτες ήταν μετρίως μεγάλοι να τους κάνει καλά. Ήταν και η μόνη περιοχή που δεν πήρε ο Ιμραήμ. Το Ναύπλιο, που ήταν η κυβέρνηση η ελληνική, και τη Μάνη ολόκληρη πήγε δόδο φορές να την πάρει και έφραγε Ένδο».

«Ο Κολοκοτρώνης δεν είχε ανάγκη κανέναν, ούτε ο Καραϊσκάκης. Ήταν ελεύθεροι άνθρωποι γιατί η εξουσία ήταν στο μαλαό τους» - «Ο Αθανάσιος Διάκος ήταν παπάς κάποτε, αλλά κόλλαγε πολύ στις κοπέλες απ' το ποίμνιο και τον αποσχημάτισαν»

1. ΤΟ 1821 ΠΟΛΕΜΟΥΣΑΜΕ ΜΕ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΛΙΓΟΤΕΡΟ...

Μέσο: . . . . . ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ

Ημ. Έκδοσης: . . . 24/03/2024 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 24/03/2024

Σελίδα: 39

Σκηνή 9η

Επιβλήθηκαν οι πιο άξιοι

«Έχετε, καμιά φορά οι μύθοι είναι ανακατεμένοι και με αλήθεια. Ας πούμε το Μεσολόγγι γέννησε πάρα πολλούς μύθους. Ότι ήταν αίτητο, ότι πολέμησαν όλοι. Οντως από το Μεσολόγγι πέρασαν όλοι οι Έλληνες, σχεδόν. Και Πελοποννήσιοι πέρασαν από εκεί. Ομως κυρίως Σουλιώτες - μαθημένοι στον πόλεμο γιατί δεν κάνανε τίποτα άλλο, αυτή ήταν η δουλειά τους. Μισοφόροι μόνιμοι ήτανε οι Σουλιώτες».

- Το Μεσολόγγι ήταν η πιο ηρωική σελίδα κατά τη γνώμη μου. «Όποτε συζητούσε. Και ήταν και το μέρος όπου συνέντραξαν οι περισσότεροι Έλληνες από όλα τα μέρη της χώρας. Γι' αυτό και ο Σολωμός γράφει για το Μεσολόγγι».

- Ποια είναι τα διδάγματα τελικά από αυτή την Επανάσταση; Κάνανε ένα βήμα πίσω και πηγαίναμε και ένα βήμα μπροστά; «Ήταν ένα μεικτό φαινόμενο. Οι εμφύλιοι ήταν καθημερινή υπόθεση και είχαμε και ηρωικές περιπτώσεις, όπως του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι που του φύγανε όλοι, είχαν μείνει 200-300 άνθρωποι και έπεσαν όλοι πολεμώντας. Ήτανε ικανοί για το καλύτερο και το χειρότερο».

- Αυτή είναι η Ελλάδα, αυτή είναι η ψυχή της Ελλάδας. «Αλλά τελικά έμεινε το καλύτερο. Αυτό που πάντα με εντυπωσιάζει είναι ότι μέσα στον Αγώνα, έστω και με κακές πράξεις, όπως λέγαμε, επιβλήθηκαν οι πιο άξιοι. Ενώ μετά, όταν αρχίζει πλέον να μπαίνει και το ελληνικό κράτος, οι δημοκρατίες, η βασιλεία, αρχίζουν πλέον τα ρουσφέτια».

- Ποιοι ήταν οι πιο άξιοι κατά τη γνώμη σας; «Ήταν ο Κολοκοτρώνης, ο Καραϊσκάκης, ήταν ο Μιαούλης αναμφίβολα - μιν πω ο καλύτερος από όλους. Ήταν ο Μάρκος Μπότσαρης».

- Ο Ανδρούτσος; «Ο Ανδρούτσος έπαιξε και στα δύο ταμπλό. Πήγε με τους Τούρκους στο τέλος, αλλά ήταν ένας φοβερός πολεμαρχος, αναμφίβολα».

- Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι ξεκίνησαν για την οικογένεια και το χωριό τους και κατέληξαν να φτιάξουν μια Ελλάδα. Αυτό είναι το φοβερό. «Ναι, γιατί το μυαλό τους πέταγε πέρα από την οικογένεια και πέρα από το χωριό».

- Αυτό είναι το μεγαλείο της πατρίδας μας. «Αυτό είναι το μεγαλείο όλων των χωρών. Αν αφήσεις να γίνει αυτό το θαύμα. Αλλά δεν αφήνουν να γίνει εύκολα γιατί αυτοί οι άνθρωποι είναι παράλληλα και ανεξάρτητοι, είναι ελεύθεροι. Ο Κολοκοτρώνης δεν είχε ανάγκη από κανέναν, ούτε ο Καραϊσκάκης. Είναι ελεύθεροι άνθρωποι γιατί η εξουσία τους είναι στο μυαλό τους».

- Το θεωρώ μεγάλο επίτευγμα αυτό που έκαναν.

Επίλογος

Χωριατόπαιδα έφτιαξαν τη νεότερη Ελλάδα

Φεύγοντας, καθώς τον έβλεπα να αστράφτει από οίστερο ιστορικό, γύρισε και μου είπε:

«Ο Κολοκοτρώνης είχε την ατυχία να βρίσκεται σε περιοχή αδύναμη για στρατιωτικό, που ήταν η Πελοπόννησος, όπου δεν υπήρχαν καν αρματολίκια. Η κλεφτουριά είχε καταστραφεί. Το 1805 έγινε επιδρομή στην Πελοπόννησο και τους διαλύσανε»

«Η αριστοκρατία της Ελλάδας - η αστική τάξη δηλαδή, γιατί δεν υπήρχε αριστοκρατία - ήταν αυτά τα παιδάκια που φύγανε από το χωριό και πήγανε στην πόλη και έκαναν θαύματα. Παραδείγματος χάριν, ο Ιωάννης Δροσόπουλος, διοικητής της Εθνικής Τράπεζας.

Αυτός ξεκίνησε από το χωριό του και με τα πόδια πήγε στην Αθήνα, μπήκε στην Εθνική Τράπεζα στην πλατεία Κοτζιά και στο τέλος έγινε διοικητής της - μιλώμε για το τέλος του 19ου αιώνα. Και μου έλεγε μια γραμματέας του που ζούσε ακόμα - ήταν πιτσιρικά τότε, μάλλον ερωτευμένη μαζί του: «Ήταν ένας θεός, θεός. Όταν έβριζε

φράκο έμοιαζε σαν Άγγλος αριστοκράτης τρίτης γενιάς».

Κι αυτός ήταν ένα φτωχόπαιδο που πήγε με τα πόδια στην Αθήνα. Το λέω αυτό γιατί αυτά τα χωριατόπαιδα με το πολύ μυαλό - που ο Θεός μοιράζει χωρίς διακρίσεις, μπορεί να το πάρει και ο γιος ενός χωριάτη, ενός άσχετου -, αυτοί ήταν που φτιάξαν τη νεότερη Ελλάδα.

Αυτή είναι η αριστοκρατία η ελληνική. Και ο Ελευθέριος Βενιζέλος το ίδιο, πατέρας του ήταν ένας μικρός επιχειρηματίας της Κρήτης».

- Άρα από το ελάχιστο φτιάσαμε στο μεγάλο, το τεράστιο. «Είσι ακριβώς».